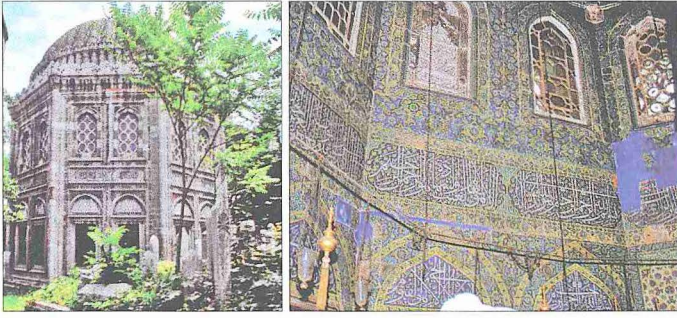

Şehzade
Mehmed
Türbesi
ve içinden
bir görünüş

planlı bir türbe içine alınmış ve 1020'de (1611) babaları Destârî Mustafa Paşa'nın defnedilmesiyle onun adıyla anılmıştır. Nitekim bu inşa faaliyetinin, türbenin arkasındaki sofada gömülü olan Şeyhülislâm Bostanzâde Mehmed Efendi'nin 1598'de vefatından önce yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun yanında kapıcılar kâtibi Hüseyin Efendi'nin aynı mimari özelliklere sahip sofası yer almaktadır. Diğer kısımda çoğunluğu hânedan ve ricâl mensuplarına ait çok sayıda mezar bulunmaktadır.

Çeşme ve Sebiller. Külliye'nin Saraçhane Kapısı dışındaki klasik üsluplu çeşme Ayşe Sultan tarafından Bosnalı İbrâhim Paşa için 1603'te yaptırılmıştır. Rüstem Paşa Türbesi'nin inşası esnasında türbenin ön kısmındaki duvara bitişik olarak yapılan, ancak 1916'da yıktırılan sebilden pencere ile iki yanındaki tekneler kalmıştır. Yekpâre mermerden küpü ise o sırada Topkapı Sarayı Müzesi'ne götürülmüştür. Hazîre duvarlarının Dedefendi caddesi üzerinde 1093'te (1682) Safiye Hanım Sultan, Vezneciler caddesi üzerinde Gevher Sultan için yaptırılan pencereli sebiller yer almaktadır. Bunun yanında pencerenin iki tarafındaki 1135 (1723) tarihli selsebiller bundan bir yıl önce vefat eden Emine Hanım için yaptırılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Zuhuri Danişman), İstanbul 1969, I, 254-255; Doğan Kuban, *Osmanlı Dinî Mimarisinde İç Mekân Teşekkülü*, İstanbul 1958, s. 37-39; a.mlf., *İstanbul Yazıları* (haz. Gülçin İpek), İstanbul 1998, s. 101-105; a.mlf., "Şehzade Külliyesi", *DBİst.A*, VII, 152-155; Tülin Uzel, *Şehzade Camii Türbeleri* (mezuniyet tezi, 1961), İÜ Ed. Fak.; G. Goodwin, *A History of Ottoman Architecture*, London 1971, s. 207-211; W. Müller-Wiener, *Bildlexikon zur Topographie Istanbuls*, Tübingen 1977, s. 479-481; Aptullah Kuran, *Mimar Sinan*, İstanbul 1986, s. 52-61; Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1987, I, 137-141; Adnan Giz, "Şehzadebaşı Türbeleri", *Tarih Dünyası*, IV/6, İstanbul 1950, s. 161; Ali Saim Ülgen, "Şehzade Camii ve Hey'eti", *Mimarlık*, sy. 5-6, Ankara 1952, s. 13-16; İsmail Orman, "Şehzade Camii Hazîresi: Osmanlı Mezar Geleneğine Aykırı Bir Hazîre Gelişimi", *STAD*, sy. 15 (2000), s. 22-37.

İSMAİL ORMAN

ŞEHZADE MUSTAFA

(bk. MUSTAFA ÇELEBİ).

ŞEK

(bk. ŞÜPHE).

eş-ŞEKÂİKU'n-NU'MÂNİYYE (الشقائق النعمانية)

Taşköprizâde Ahmed Efendi'nin
(ö. 968/1561)

Osmanlı ulemâ ve meşâyihine dair
biyografik eseri.

Eserin tam adı eş-Şekâ'îku'n-nu'mânîyye fî 'ulemâ'i'd-Devleti'l-'Osmâniyye'dir. Osmanlı literatüründe toplu ulemâ biyografilerinin ilk derlemesi olma özelliği taşımakta olup yazılış sebebi müellifi tarafından bu alanda büyük bir boşluğun bulunmasıyla açıklanır. Taşköprizâde ulemâ menkıbelerine düşkün olduğunu, Arap ve

İran âlimlerinin menâkıbı kaleme alındığı halde Osmanlı ulemâsına dair böyle bir eser yazılmadığını belirterek ulemâdan birinin (muhtemelen Zenbillizâde Fudayl Çelebi) ricası üzerine eş-Şekâ'îk'ı telif ettiğini belirtir. Nu'mânî lâlelerle ilgili bu adlandırma, seçkin Osmanlı Hanefî ulemâsı ve meşâyihinin biyografisini toplamış olmasına telmihen mezhebin kurucusu Nu'man b. Sâbit'le yapılmış bağlantıya da işaret eder. Arap edebiyatının tabakat geleneğine göre kaleme alınan eser, daha önce yazılmış birkaç örnek olmakla beraber Osmanlı edebiyatında gerçek anlamda biyografî yazma geleneğini başlatmıştır. Telifinden hemen sonra eserin pek çok istinsahı yapılmış, geçimini her ay bu kitabın istinsahıyla temin edenler olmuştur (Atâî, s. 357). Daha müellifinin sağlığında Türkçe'ye tercümeleri yapılan eser çeşitli ilâveler ve zeyillerle süreklilik kazanarak canlı tutulmuştur. Âşık Çelebi ile başlayan zeyiller silsilesi XX. yüzyıla kadar devam etmiş, böylece bir Şekâ'îk'ı külliyyatı ortaya çıkmıştır. Türkiye'de ve Türkiye dışındaki kütüphanelerde 150 civarında yazma nüshasının bulunması bu rağbetin bir başka göstergesidir.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan telif tarihi olan 965 (1558) yılına kadar gelen eserde her padişah dönemi "tabaka" ana başlığı altında ele alınmış, dönemin ulemâsı ve meşâyih hakkında bilgi verilmiştir. On tabakadan oluşan eserde 371'î âlim, 150'si şeyh olmak üzere toplam 521 kişinin hayatı anlatılmıştır. Sıralamada ölüm tarihleri esas alınmış ve şahısların daha

Tercüme-i
Şekâiku'n-
nu'mâniyye'de
Yıldırım
Bayezid ile,
ders veren
bir âlimin
tasvir edildiği
sayfalar
(TSMK,
Hazine,
nr. 1263,
vr. 22*, 37*)

ziyade tadrîs, kazâ, telif, tâlim terbiye ve irşad faaliyetleri üzerinde durulmuştur. Ulemâ arasında dönemin düşünür ve hekimlerinin de biyografileri verilmiştir. XIII. yüzyılda yaşayan Hacı Bektâş-ı Velî'nin I. Murad devri meşâyihî arasında gösterilmesi, muhtemelen Yeniçeri Ocağı'nın bu padişah zamanında teşkilâtlanmasıyla ilgili menkıbeden dolayıdır. Yine II. Murad döneminde yaşamış olan Kadızâde-i Rûmî, I. Murad devrinde anlatılmıştır. Aynı şekilde Tapduk Emre ve Yûnus Emre gibi şahsiyetlerin biyografilerine Yıldırım Bayezid dönemi mutasavvırları arasında yer verilmiş, II. Murad devri mutasavvırlarından Hacı Bayrâm-ı Velî ise Yıldırım Bayezid döneminde anlatılmıştır. Müellifin 961'-de (1554) gözlerini kaybetmesinden sonra ezberinden yazdığını eser 25 Ramazan 965'te (11 Temmuz 1558) tamamlanmış, karşılaştırması aynı yılın 26 Şevvalinde (11 Ağustos) bitirilmiştir. eş-Şekâ'î-ku'n-nu'mânîyye'nin başlıca kaynaklarının kendi müşahade ve izlenimleri, babası ve dedesinden duydukları, bazı resmî tayin listeleri olduğu söylenebilir. Gerek eş-Şekâ'î'k' gerekse tercüme ve zeyillerini Âlî Mustafa Efendi, Hoca Sâdeddin Efendi, Selânikî Mustafa, Kâtib Çelebi ve Naîmâ gibi tarihçiler kaynak olarak kullanmıştır.

İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân*'ının kenarında *el-İkdu'l-manzûm* adlı zeyiliyle birlikte basılan eser (Kahire 1299, 1310) Osman Reşer tarafından notlar ve düzeltmelerle birlikte Almanca'ya çevrilmiştir (İstanbul 1927). Ayrıca *el-İkdu'l-manzûm* ile beraber tekrar basılmış (Beyrut 1975) son olarak Ahmet Subhi Furat tarafından Mecdî Mehmed'in ilâveleri dipnotlarda gösterilerek ilmî neşri yapılmıştır (İstanbul 1985). Eserin minyatırlı yazması (TSMK, Hazine, nr. 1263) *Osmanlı Bilginleri* adıyla tercüme edilmiştir (trc. Muharrem Tan, İstanbul 2007). Basit bir Arapça ile yazılmış olmasına rağmen herkesin istifadesini kısıtlaması yüzünden eserin birçok tercümesi yapılmış, zeyil ve telhisleri meydana getirilmiştir.

Tercüme ve Zeyilleri. eş-Şekâ'î-ku'n-nu'mânîyye'yi müellifinin izniyle Muhtesibzâde Mehmed Hâkî 967'de (1560) *Hadâiku'r-reyhân*, birkaç yıl sonra Derviş Ahmed Efendi *ed-Devhatü'l-irfânîyye fî ravzatî'l-Osmânîyye*, Mehmed b. Sinâneddin *Menâkıbü'l-ulemâ* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir. Eseri yine müellifin izniyle tercüme eden bir başka kişi talebesi Âşık Çelebi'dir. Âşık Çelebi tercümesini hocasına takdim edince Taşköprizâde

eserini kolay anlaşılır bir Arapça ile yazdığını kastederek, "Molla, biz de Türkî gibi yazmıştık, bîhûde zahmet ihtiyar etmişsiniz" demiştir. Seyyid Mustafa'nın yaptığı çevirinin adı *Hadâiku'l-beyân fî tercemeti Şekâiku'n-nu'mân*'dır. İbrâhim b. Amâsi de eş-Şekâ'î'k' *el-Hadâik* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir. Eserin en mükemmel çevirisini ise Mecdî yapmıştır (İstanbul 1269, 1989). Aslına sadık kalınarak yapılan ve asıl adı *Hadâiku's-Şekâik* olan bu çeviri daha ziyade *Tercüme-i Şekâik* ismiyle tanınmış ve aslı kadar şöhet kazanmıştır. Mütercimim ifadesine göre *Hadâiku's-Şekâik* Taşköprizâde'nin eserine dayalı yeni bir eser kabul edilmelidir. eş-Şekâ'î'k'in mütercimleri bilinmeyen başka çevirileri de vardır.

eş-Şekâ'î'k'in bazı mütercimleri ilâveler yaparak eseri kendi zamanlarına kadar getirmişlerdir. Âşık Çelebi, yaptığı tercüme 1568'de *Tetimetü's-Şekâ'î-ku'n-nu'mânîyye* adıyla Arapça bir zeyil yazmıştır. Eser Atâî tarafından kaynak olarak kullanılmıştır. Manik veya Hısım sıfatlarıyla anılan Ali Çelebi'nin Arapça zeyli *el-İkdu'l-manzûm fî zikri efâdılı'r-Rûm* adlı eseri 1583 yılına kadar gelir (Mısır 1299, 1310, s. 333-520). Bunun Osman Reşer tarafından yapılan Almanca tercümesi 1310 baskısına ve Veliyyüddin Efendi nüshasına dayanır (Stuttgart 1934; Beyrut 1975). İbrâhim b. Amâsi *el-İkdu'l-manzûm*'u da Türkçe'ye çevirmiştir. Bir başka zeyil İştipli Hüseyin Efendi (ö. 993/1585) tarafından hazırlanmıştır. Lutfibeyzâde Mehmed Efendi (ö. 995/1587) eş-Şekâ'î'k'i önce alfabetik düzene sokmuş, ardından bazı ilâvelerde bulunmuş, fakat eserini tamamlayamamıştır. Sağlı Emîrzâde (Yılcık) Abdülkadir (ö. 1000/1592), Fenârîzâde Mahmud Çelebi (ö. 1007/1599) ve Seyrekzâde Emrullah Mehmed'in (ö. 1008/1599) zeyil ve ilâveleri de Atâî'nin kaynaklarındandır. Karaca Ahmed el-Hamîdî'nin de (ö. 1615) bir zeyli vardır. eş-Şekâ'î'k zeyillerinin en mükemmeli ve meşhuru Nev'îzâde Atâî'nin (ö. 1045/1635) *Hadâiku'l-hakâik fî tekmileti's-Şekâik* adlı kitabıdır. Fakat Atâî, zeylini doğrudan eş-Şekâ'î'k'a değil Mecdî'nin *Hadâiku's-Şekâik* adlı tercümesine yapmıştır. Atâî zeyline *Zeyl-i Şekâik* adıyla Uşşâkîzâde İbrâhim (ö. 1724), *Vekâiyü'l-fuzalâ* ismiyle Şeyhî Mehmed (ö. 1732) ve *Tekmileti's-Şekâik* adıyla Fındıklılı İsmet (ö. 1904) tarafından yapılan müteselsil zeyiller hep eş-Şekâ'î'k zeyli olarak anılmıştır. Amasyalı Âkîfzâde Abdürrahim Efendi'nin (ö. 1817) *Kitâbü'l-*

Mecmû' fî'l-meşhûd ve'l-mesmû' adlı eseri ise (Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Arapça, nr. 2527), klasik zeyillerden olmasa da 1737-1806 yılları arasında yaşamış ulemâ ve meşâyih'ten söz etmesi ve İsmet Efendi'nin bazı boşluklarını doldurması bakımından eş-Şekâ'î'k zeyli kabul edilebilir. Mecdî tercümesi ve buna yapılan zeyillerden Atâî, Şeyhî ve İsmet Efendi'nin eserleri Abdülkadir Özcan tarafından eklenen takdim, giriş ve indekslerle birlikte *Şekâik-ı Nu'mânîye ve Zeyilleri* adı altında tıpkıbasım halinde yayımlanmıştır (I-V, İstanbul 1989). eş-Şekâ'î-ku'n-nu'mânîyye'nin telhis ve ihtisar edilmiş şekilleri de vardır. Bunlardan Mektûbîzâde Abdülaziz Efendi (ö. 1862), eş-Şekâ'î'k' Türkçe'ye çevirip kısaltırken Atâî zeylini de III. Murad devri ortalarına kadar özetlemiştir. Ayrıca müellifleri bilinmeyen *Müntehabât-ı Şekâik-ı Nu'mânîye* ve *Müntehabât-ı Zeyl-i Atâî* isimli telhisler de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Mecdî, *Şekâik Tercümesi*, s. 524-526, ayrıca bk. tür.yer.; Atâî, *Zeyl-i Şekâik*, s. 8-11, 162, 163, 280, 284, 320, 352, 357, 433, 574; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1057-1058; *Osmanlı Müellifleri*, III, 17, 74, 95, 109, 360; TCYK, s. 662-666, 682-687, 753; *Hediyetü'l-ârifin*, I, 37-38, ayrıca bk. tür.yer.; Karatay, *Arapça Yazmalar*, III, 579; a.mlf., *Türkçe Yazmalar*, I, 386-391; Agâh Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1973, s. 353-364; Basinger (Üçok), s. 94-97; Abdülkadir Özcan, "eş-Şakâiku'n-Nu'mânîye ve Osmanlı Biyografyacılığındaki Yeri", *Taşköprü'den İstanbul'a Osmanlı Bilim Tarihinde Taşköprülüzâdeler* (haz. Celil Güngör), Taşköprü 2006, s. 99-107; a.mlf., "İsmet Efendi, Fındıklılı", *DİA*, XXIII, 139-140; a.mlf., "Mecdî, Mehmed", a.e., XXVIII, 228-229; Zahir Güvern, "Hadâiku'l-hakâik fî tekmileti's-Şakâik", *YT*, VI/66 (1938), s. 214-219; a.mlf., "Hadâiku'l-hakâik fî tekmileti's-Şakâik'in İstanbul Kütüphanelerindeki Yazma Nüshaları", *Yeni Türk Yurdu*, VI, İstanbul 1939, s. 75-76; Behcet Gönül, "İstanbul Kütüphanelerinde al-Şakâik al-Nu'mânîya Tercüme ve Zeyilleri", *TM*, VII-VIII/11 (1945), s. 136-168; Cahid Baltacı, "Hadâiku's-Şakâik ve Hadâiku'l-Hakâik'te Bulunmayan Ulema Hakkında Notlar", *İslâm Medeniyeti Mecmuası*, IV/2, İstanbul 1972, s. 54-65; Zülfikar Güngör, "Önemli Bir Biyografik Eser: eş-Şakâiku'n-Nu'mânîyye", *Diyanet İlmî Dergi*, XXXIII/1, Ankara 1997, s. 107-120; M. Münir Aktepe, "Taşköprü-zâde", *İA*, XII/1, s. 43-44.

ABDÜLKADİR ÖZCAN

ŞEKÂVET

(الشقاوة)

Saadetin karşısı olarak talihsizlik, meşakkat, kötü âkıbet, mutsuzluk anlamında kullanılan ahlâk terimi (bk. SAADET).